

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

Кафедра психології

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ПП 4. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ПСИХОЛОГІЇ**

ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

денної/заочної форми навчання

**ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 05 «СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ»
СПЕЦІАЛЬНОСТЬ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»**

Київ – 2020

Програма навчальної дисципліни «Математичні методи, моделювання та інформаційно-комунікаційні технології в психології» для підготовки докторів філософії наукової спеціальності 053 «Психологія».

Розробник програми: доктор психологічних наук, професор кафедри психології Дорожкін В.Р.

Рецензенти:

Пріб Г.А., доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри психології Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

Мілютіна К.Л., доктор психологічних наук, професор кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Затверджено на засіданні кафедри *психології*.
Протокол № 3 від 08 жовтня 2020 р.

Схвалено Вченою радою Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України.
Протокол № 8 (160) від 29.10.2020 р.

© Дорожкін В.Р., 2020
© Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості
України (ІПК ДСЗУ), 2020

1. ВСТУП

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Математичні методи, моделювання та інформаційно-комунікаційні технології в психології» складена відповідно до вимог освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії спеціальності 053 «Психологія».

Предметом курсу «Математичні методи, моделювання та інформаційно-комунікаційні технології в психології» є математико-статистичні методи обробки емпіричної інформації в психології.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна «Математичні методи, моделювання та інформаційно-комунікаційні технології в психології» відповідно до структурно-логічної схеми дисциплін, передбачених навчальним планом підготовки аспірантів, пов'язана з курсами: «Філософія науки», «Методологія та організація наукових досліджень», «Проектний менеджмент у психологічних дослідженнях».

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Метою дисципліни є ознайомлення аспірантів з основними статистичними методами обробки емпіричної інформації в психології. У програмі розкриваються типи одержаних експериментальним шляхом психологічних даних, вивчаються основні описові статистики. Акцент курсу зроблено на навчанні аспірантів використанню широкого набору параметричних і непараметричних критеріїв статистичного аналізу емпіричного матеріалу.

1.2. Завданнями вивчення дисципліни є:

- засвоїти поняття системи та її оточення;
- навчитися використовувати основні методи та моделі аналізу даних;
- ознайомитися з видами статистичних критеріїв;
- навчитися застосовувати статистичні й графічні методи аналізу емпіричного матеріалу;
- ознайомитися з основами математичного моделювання в психології.

1.3. У результаті вивчення навчальної дисципліни аспіранти набувають таких **компетентностей**:

Інтегральна компетентність:

- Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.

Загальні компетентності:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК-1)
- Навички використання новітніх інформаційних і комунікаційних технологій (ЗК-2)
- Здатність проведення самостійних досліджень на сучасному рівні (ЗК-3)
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК-4)
- Здатність генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК-5)
- Здатність працювати в міжнародному науковому просторі (ЗК-6)
- Здатність розробляти та управляти науковими проектами (ЗК-7)
- Здатність до розуміння особистісного буття людини та суспільного контексту її життєдіяльності (ЗК-8)
- Знання предметної області та розуміння професійної діяльності за спеціальністю (ЗК-9)
- Вміння виявляти, ставити та вирішувати науково-дослідницькі проблеми (ЗК-10)
- Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) (ЗК-11)

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики (СК-1).
- Збирання, опрацювання та критика наукових психологічних джерел (СК-2).
- Системний підхід до розуміння сучасних напрямків розвитку психологічної науки і практики та засвоєння навичок та методів дослідження і професійно-психологічного втручання, пов'язаних з темою дослідження (СК-3).
- Здатність до розробки та застосування відповідної методології, визначення стратегії та плану дій для дослідження/вирішення актуальної наукової/прикладної/практичної проблеми в галузі психології (СК-4).
- Вміння здійснювати діагностику психічних процесів, психічних станів, психічних новоутворень та психічних властивостей особистості та застосовувати й удосконалювати методи та процедури психологічної оцінки структури психіки та особистості (СК-5).
- Володіння методами кількісної та якісної обробки даних психологічного дослідження (СК-6).
- Вміння розробляти програми психологічного забезпечення оптимізації організаційних структур у сфері праці та рекомендації щодо психологічного забезпечення військово-професійної діяльності на підставі результатів дослідження (СК-7).
- Здатність до розробки математичних моделей психологічних явищ (СК-8).

На вивчення навчальної дисципліни відводиться

60 годин / 2 кредити ЄКТС

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль I. Вступ до математичної статистики.

Тема 1. Основні поняття теорії шкалювання і теорії ймовірностей.

1. Загальні поняття теорії ймовірностей: випадкова величина, закон розподілу, математичне очікування й дисперсія. Параметри розподілу даних. Нормальний розподіл.

2. Вимірювальні шкали (номінальна, порядкова, інтервальна шкали і шкала відносин).

Тема 2. Табулювання і подання даних.

1. Табулювання даних.

2. Гистограма й полігон частот.

Тема 3. Елементи математичної статистики. Міри центральної тенденції. Міри мінливості.

1. Поняття про вибірку і генеральну сукупність. Параметри та статистики. Види вибірок.

2. Мода, медіана, середнє.

3. Дисперсія та її властивості. Стандартне відхилення.

4. Асиметрія. Ексцес.

Тема 4. Перевірка статистичних гіпотез. Статистичні оцінки параметрів.

1. Поняття про статистичну гіпотезу. Прості й складні гіпотези.

2. Статистичні критерії. Двосторонні і односторонні критерії. Параметричні та непараметричні критерії.

3. Помилка I і II роду. Потужність статистичних критеріїв.

4. Рівні статистичної значимості.

Змістовний модуль II. Непараметричні статистичні критерії перевірки гіпотез.

Тема 5. Виявлення відмінностей у рівні досліджуваної ознаки.

1. U-Критерій Манна-Уитні.

2. H-Критерій Крускала-Уолліса.

Тема 6. Оцінка вірогідності зрушення в значеннях досліджуваної ознаки.

1. T-Критерій Вилкоксона.

2. χ_r^2 -критерій Фридмана.

Тема 7. Виявлення відмінностей у розподілі ознаки.

1. χ^2 -критерій Пірсона.

Змістовний модуль III. Параметричні статистичні критерії оцінювання й перевірки гіпотез. Багатомірні статистичні критерії.

Тема 8. Статистичні критерії оцінювання й перевірки гіпотез.

1. t-критерій Стьюдента.

Тема 9. Міри зв'язку. Кореляційний аналіз.

1. Функціональна, статистична й кореляційна залежності.
2. Коефіцієнт кореляції. Кореляційні таблиці. Оцінки вірогідності коефіцієнта кореляції.
3. Коефіцієнт зв'язку Пирсона.
4. Коефіцієнт рангової кореляції Спирмена.

Тема 10. Основи факторного й кластерного аналізу.

1. Основні поняття факторного й кластерного аналізу.
2. Кореляційні матриці й матриці відстаней.
3. Геометрична інтерпретація різних моделей факторного аналізу.
4. Відстань між кластерами і їх подібність. Поняття міри відстані і подібності.
5. Дендограми.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Волкова П.А. Статистическая обработка данных в учебно-исследовательских работах / П.А. Волкова, А.Б. Шипунов. – М.: Экопресс, 2008. – 60 с.
2. Ермолаев О.Ю. Математическая статистика для психологов: Учебник. – 4-е изд., испр. – М.: Флинта, 2006. – 336 с.
3. Кутейников А.Н. Математические методы в психологии. Учебно-методическое пособие. – СПб.: Речь, 2008. – 172 с.
4. Математическая статистика для психологов. Учебник / О.Ю. Ермолаев – 2-е изд., испр. – М.: Московский психолого-социальный институт, Флинта, 2003. – 336 с. – (Библиотека психолога).
5. Наследов А.Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных. Учебное пособие. – СПб.: Речь, 2008. – 392 с.
6. Наследов А.Д. SPSS: Компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках. – СПб.: Питер, 2009. – 416 с.
7. Руденко В. Математичні методи в психології. Навч. пос. – К.: ЦУЛ, 2009. – 104 с.
8. Руденко В. Математична статистика. Навч. пос. – К.: ЦУЛ, 2012. – 304 с.
9. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. СПб.: Речь, 2006.
10. Суходольский Г.В. Математические методы в психологии. – 3-е изд., испр. – Харьков: Изд-во Гуманитарный центр, 2008. – 284 с.

Додаткова

11. Гмурман В.Е. Теория вероятностей и математическая статистика. Учеб. пособие для вузов. – М.: Высшая школа, 2006. – 479 с.
12. Горкавий В.К., Ярова В.В. Математична статистика: Навчальний посібник. – К.: ВД “Професіонал”, 2007. – 384 с.
13. Іванюта І.Д., Рибалка В.І., Рудоміно-Дусятська І.А. Елементи теорії ймовірностей та математичної статистики. – К.: Слово, 2003. – 272 с.
14. Жлуктечко В.І., Наконечний С.І., Савіна С.С. Теорія ймовірностей і математична статистика: Навч.-метод. посібник: У 2-х ч. – Ч. II. Математична статистика. – К.: КНЕУ, 2009. – 336 с.
15. Донченко В., Сидоров М., Шарапов М. Теорія ймовірностей і математична статистика: 2009.

Інформаційні ресурси

16. http://6years.net/index.php?do=static&page=Matematika_Statistika – вільний доступ до книг з математичної статистики.
17. <http://www.statsoft.ru/home/textbook/> – електронний підручник з статистики StatSoft.

IV. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ – залік.

V. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ: поточне тестування, рішення задач та математичне моделювання на практичних заняттях, оцінка за самостійно виконану роботу, оцінка за реферат.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	6
3. Рекомендована література	8
4. Форма підсумкового контролю успішності навчання	9
5. Засоби діагностики успішності навчання	9

Навчально-методичне видання

Дорожкін Валерій Романович

Програма навчальної дисципліни

**«МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ПСИХОЛОГІЇ»**

Відповідальний за випуск Л.М. Завиніченко
Комп'ютерний набір В.Р. Дорожкін

Підписано до друку 29.10.2020 р. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Ум. друк. арк.
Наклад 10 прим. Зам. № _____

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів
видавничої продукції. Серія ДК №1805 від 25.05.2004.

Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості України (ІПК ДСЗУ)
03038, Київ – 38, вул. Нововокзальна 17.
Тел./факс (044) 536-14-85